

lində *computer mouse* adlandırıldı. Əksər dünya dilləri də ingilis dilinin təsirlə öz leksik bazalarında mövcud olan *mouse* ‘siçan’ sözünün *komputer siçanı* mənasını qazandı: türkçə *bilgisayar faresi*; rusca *компьютерная мышь*; fransızca *souris d'ordinateur* və s.

Məmmədova Bənövşə
ADU

MÜƏLLİFİN VƏ TƏRCÜMƏÇİNİN DİL ŞƏXSİYYƏTİ KORRELYASIYASI – BƏDİİ TƏRCÜMƏNİN PROBLEMİ KİMİ

Açar sözlər: *bədii tərcümə, dil şəxsiyyəti, müəllif və tərcüməçi, linqvopersonologiya*

Bədii tərcümə prosesini çətinləşdirən, digər tərəfdən isə bu prosesi təkrarsız edən ən vacib məqamlardan biri müəllif və tərcüməçinin dil şəxsiyyətlərinin korrelyasiyası faktoru, daha dəqiq desək, bu qarşılıqlı şərtlənmə və müvaziliyin reallaşma səviyyəsi ilə bağlıdır. Belə ki, bilavasitə tərcümə prosesinin müvəffəqiyyəti, bir çox hallarda müəllifin dil şəxsiyyətinin tərcüməçi tərəfindən adekvat şəkildə “deşifrə” olunması və onun (müəllifin) aid olduğu toplumun dünyanın dil mənzərəsinə bələdlik səviyyəsi ilə şərtlənə bilər. Xatırladaq ki, əslində, “professional tərcümə dillərarası, mədəniyyətlərarası ünsiyyət vasitəsi olmaqla yanaşı, bir sıra psixoloji, sosial amilləri də özündə ehtiva edir” [Abdullayeva, 2010, 44] və “tərcümə nəzəriyyəsi makrolinqvistikaya ona görə aid edilir ki, fərdi (psixoloji), sosial, etnik amillərin hər birinin nitqdə izi və rolu var, bunları nəzərə almadan mətni düzgün tərcümə etmək olmaz” [Bayramov, 2008, 10]. Belə ki, dil şəxsiyyətində fərdin psixo-emosional mahiyyəti, sosial “hökmlülük” və mükəlləflikləri kodlaşdırıldığından, bu cəhət onun (yəni, fərdin) “təfəkkürünün maddi cildi” olan dildə əks olunmaya bilməz. Belə olan halda, *lingvopersonologiyanın* maraq dairəsinə daxil olan *dil şəxsiyyəti* və onun mətndəki inikası məqamla-

rın müxtəlifliyi məsələsi ortaya çıxır. Məlumdur ki, aparılan çoxsaylı təcrübi araşdırmalar eyni sözlərin, o cümlədən sinonimik cərgəni təşkil edən leksik vahidlərin fərqli şəxslər tərəfindən müxtəlif şəkildə interpretasiya olunduğunu ortaya qoyur. Habelə, müşahidə və araşdırmaçılar bilinəndə dil sisteminin dəyişikliyinə (yəni, ünsiyyət prosesindən bir dil kodundan digərinə keçidin) dil şəxsiyyətinin bu və ya digər dərəcədə fərqliləşmə biləcəyi haqqında dəlillər açıqlayır. Bütün bunlar isə öz növbəsində, leksik inventar seçiminə, habelə morfoloji-sintaktik üslub özəlliklərini formalaşmasında dil şəxsiyyətinin həlledici rolunu etirafına yol açır. Dil şəxsiyyəti anlayışı təkcə dilçiliyin deyil, psixologiyanın, sosiologiyanın, habelə müəyyən mənada, fəlsəfinin maraq obyektini təşkil etdiyindən, multidisiplinar anlayış kimi dəyərləndirilir. Bədii mətn ilk növbədə müəllifin dil şəxsiyyətini əks etdirsə də, onu (mətni) digər dilə tərcümə edən (tərcüməçinin) ideolekt və idiositili də tərcümə materialında təsirsiz ötürür. L.V.Kuşnina onun (tərcüməçinin dil şəxsiyyətinin) ilk olaraq, 1) dil və ünsiyyət kompetensiyasında, tərcüməçi dünyagörüşü və şüurunda, malik olduğu dünyanın dil mənzərəsində inikas etdiridiyini qeyd etmiş; daha sonra isə, bunun 2) bütün adı çəkilənlərin bilavasitə verilmiş (konkret) mətnin tərcüməsinə tətbiqi strategiyası və taktikasında təzahür tapdığını vurğulamışdır [Кушни́на, 2016, 86]. Məhz, bu səbəbdəndir ki, eyni bir bədii mətnin fərqli tərcümə variantları müəllif intensiyası, onun psixo-emosional xüsusiyyətləri, ideolekstil haqqında fərqli təəssüratlar yarada bilər.

Ədəbiyyat:

1. Abdullayeva F. Peşəkar tərcümənin əsasları. Bakı 2010, UniPrint, 218 səh.
2. Bayramov Q. Tərcümə sənəti Bakı 2008, «ОКА Ofset» nəşriyyatı. 218 səh.
3. Кушни́на Л.В. Языковая личность профессионального переводчика: когнитивный аспект // Вестник Челябинского государственного университета. Филологические науки. - 2016. - № 4(386), Вып. 100. С. 85-88.